

زمینه ها و عوامل رافع مسئولیت در پرتو قاعده «لا طاعه للمخلوق فی معصیه الخالق»

الهام اقبال فرد^۱، سوفیادیوسالار^۲

^۱ کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تنکابن

^۲ دکتری حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تنکابن

چکیده

امر آمر قانونی از مطالب مربوط به حقوق جزای عمومی می‌باشد که در کتاب اول قانون مجازات اسلامی در بخش چهارم تحت عنوان شرایط و موانع مسئولیت کیفری به این موضوع پرداخته شده است. موانع مسئولیت کیفری یا عینی هست یا شخصی، امر آمر قانونی از علل موجهه‌ی، و اسباب عینی مانع مسئولیت می‌باشد. امر آمر قانونی می‌تواند موجب مسئولیت کیفری یا مدنی آمر یا مأمور شود و منبع ایجاد آن‌ها قانون است. آمر باید دارای صلاحیت و اختیارات صدور امر باشد، مأمور نیز باید در چارچوب قانون مکلف به اجرا بوده و وظایفی که قانون و مقررات بر عهده او گذارده است را انجام دهد. قانون مجازات اسلامی ایران بر اساس قاعده «لا طاعه» از بین سه نظریه اطاعت کورکورانه یا اطاعت محض، اطاعت آگاهانه و نظریه بینابین، نظریه اطاعت آگاهانه را پذیرفته و دستور صادره برحسب این نظریه نباید خلاف شرع و قانون باشد. البته کل قانون مجازات اسلامی از رویه یکسانی برخوردار نیست و مأمور باید دستورات آمر را ارزیابی کند و اگر بدون بررسی دستوری را انجام دهد و جرمی مرتکب شود نمی‌تواند به عذر اطاعت از مافوق خود را از مسئولیت مبرا کند. نگاه حقوق کیفری بین‌الملل و واضعان اساسنامه‌ها و معاهدات بین‌المللی در مقایسه با حقوق داخلی در رابطه با مسئله امر آمر قانونی و مسئولیت آمر و مأمور متفاوت است. در قوانین داخلی ایران قانون‌گذار در مواد ۱۵۸ و ۱۵۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و در مواد ۵۷۸ و ۵۷۹ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ امر آمر قانونی را به‌عنوان یکی از علل موجهه جرم پذیرفته.

واژه‌های کلیدی: عوامل رافع مسئولیت، آمر ذیصلاح، مسئولیت مأمور، قاعده «لا طاعه